

نادعلی بای: آیا رکوردهای پیش بینی شده صنعت پتروشیمی ایران قابل دستیابی است؟

صنعت نفت و گاز ایران و به تبع آن صنعت پتروشیمی از تحریم‌ها رنج می‌برند. تحریم‌ها و کرونا باعث شده که مجتمع‌های پتروشیمی ایران با ظرفیت کامل عملیاتی خود فعالیت نکنند.

تأثیر تحریم‌ها تا بدان‌جا بوده که پروژه‌های در دست اجرای با پیشرفت فیزیکی 20-90 درصدی در موعد مقرر تکمیل نشده و راه‌اندازی آن‌ها حداقل دو سال به تعویق بیفتد و پروژه‌های دیگر هم بعید است در بازه زمانی پیش‌بینی شده در پنج سال آینده به بهره‌برداری برسند. البته همزمان با بهره‌برداری از مجتمع‌های جدید، ظرفیت‌های بلااستفاده در ایران همچنان رو به افزایش می‌گذارد. مضافاً علیرغم بوم‌سازی تجهیزات مورد نیاز، شاهد عدم افزایش تولید محصولات پتروشیمی هستیم.

ایران از نظر ظرفیت سالانه تولید پتروشیمی در سال 2024، در منطقه

خاورمیانه در رتبه دوم پس از عربستان سعودی قرار خواهد گرفت. راهبرد صنعت پتروشیمی ایران، سرمایه‌گذاری 40 میلیارد دلاری تا سال 2025 است که ظرفیت تولید سالانه را به 133 میلیون تن رسانده و ارزش‌آوری 25 میلیارد دلاری را دربرخواهد داشت. هم‌اکنون 35 درصد سهم صادرات غیرنفتی ایران را محصولات پتروشیمی تشکیل می‌دهد که به نوعی جبران‌کننده کسری درآمدهای ارزی نفتی است.

دسترسی آسان و ارزان به مقادیر فراوان خوراک پتروشیمی، برنامه گسترش سریع، مشوق‌های صادراتی و وارداتی در مناطق ویژه اقتصادی، روابط مناسب با کشورهای همسایه و موقعیت مطلوب، بازار بزرگ داخلی، نیروی کار ماهر و قوانین حامی سرمایه‌گذاری خارجی از جمله نقاط قوت ایران در صنعت پتروشیمی است.

امکان مشارکت سرمایه‌گذاران خارجی برای توسعه در صورت رفع تحریم‌ها با احیای برجام و البته در صورت رفع موانع محیط کسب و کار، افزایش دسترسی به خوراک در صورت توسعه میدان عظیم گازی پارس جنوبی، توسعه مناطق ویژه اقتصادی پتروشیمی، دو برابر شدن ظرفیت خط لوله در اثر گسترش تاسیسات اتیلن، از فرصت‌های صنعت پتروشیمی ایران است.

از جمله نقاط ضعف صنعت پتروشیمی ایران، می‌توان به تحریم‌های طولانی و متعاقباً کاهش صادرات و کاهش بهره‌گیری از ظرفیت موجود، تاخیر/توقف و یا جاماندن از رقبای منطقه‌ای در زمینه سرمایه‌گذاری‌های مشترک با شرکت‌های خارجی، کند بودن سرعت توسعه و نیز کمبود تخصص و فقدان دسترسی به فناوری‌های خارجی اشاره کرد. تهدیدهای این صنعت، نیز ناشی از کاهش فعالیت‌ها در اثر شیوع همه‌گیری کووید-19، اجتناب سرمایه‌گذاران اروپایی از ورود به بازار ایران، نگرانی از دسترسی به خوراک کافی به دلیل کاهش تولید نفت، فسخ قراردادهای موجود و ارزانی 50 تا 70 درصدی قیمت محصولات ایرانی نسبت به قیمت محصولات در بازار بین‌المللی و مصوبه مالیات بر صادرات مواد خام و نیمه خام نیمه صنعتی است.

سیاست قیمت‌گذاری اشتباه خوراک، باعث شده صنعت پتروشیمی ایران به سمت خوراک‌های سبک‌تر مانند گاز متان پیش برود که در این حالت جذابیت تولید محصولات مثل پروپیلن کاهش می‌یابد. مهم‌تر از همه دستکاری نرخ خوراک، مبرود که مزیت نسبی خوراک ارزان را از صنعت پتروشیمی ایران بگیرد.

آینده پروژه‌های پتروشیمی ایران، به قدرت رشد تقاضای داخلی، گشایش مسیرهای صادراتی جدید، زمان‌بندی و ماهیت کاهش تحریم‌های ایالات متحده و حجم و سرعت بازگشت سرمایه‌گذاران بین‌المللی به بازار بستگی دارد. در این میان، تاخیرهای طولانی در تکمیل پروژه‌ها،

بالا تر بودن هزینه‌های اتان از رقبای منطقه‌ای و تحدید توسط تحریم‌ها، پاشنه آشیل صنعت پتروشیمی ایران شده‌است. صنعت پتروشیمی ایران در حال دگردیسی به صنایع تکمیلی و زنجیره با ارزش افزوده بیشتر و از متانول محوری به سمت پروپیلن محور شدن است که یک تصمیمی عاقلانه است و نتیجه آن می‌تواند منجر به رشد و توسعه صنایع پایین‌دستی صنعت پتروشیمی با توجه ویژه به این بخش خواهد شد.

در برآوردهای مراجع معتبر بین‌المللی ایران تا سال 2030 رکوردهای چشمگیری را به نام خود ثبت خواهد کرد. به عنوان نمونه؛ ایران در سال 2030 دومین رتبه جهانی افزایش ظرفیت متانول را خواهد داشت که به 29.39 میلیون تن خواهد رسید. همچنین ایران با ظرفیت تولید 4.5 میلیون تن در سال، سومین تولیدکننده بزرگ پلی پروپیلن جهان در افق سال 2030 خواهد بود. ایران، همچنین رتبه سوم جهانی در تولید اتیلن با ظرفیت 10.79 میلیون تن تا سال 2030 و سهم 28 درصدی از تجارت جهانی اوره در افق سال 2025 را به خود اختصاص خواهد داد. با توجه به اینکه ایران یکی از بزرگترین کشورهای دارنده ظرفیت نصب شده پتروشیمی و پلیمر و به تبع آن صنایع پلاستیک، شوینده، بهداشتی و لاستیک‌سازی در خاورمیانه و جهان است، صنایع تکمیلی پتروشیمی عهده‌دار بخش مهمی از تولید، اشتغال و صادرات محصولات غیرنفتی کشور است. این صنایع تکمیل‌کننده زنجیره ارزش در بخش پتروشیمی بوده و در جلوگیری از خام فروشی محصولات نفتی و پتروشیمی، قابلیت بسیار بالایی داشته و جایگاه مطلوبی در سهم تولید ناخالص ملی دارد.